

*Олександр Васильович Батанов,
провідний науковий співробітник
відділу конституційного та муніципального права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0000-0002-0239-4539*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української державності характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими повномасштабною збройною агресією проти України та запровадженням правового режиму воєнного стану. У цих умовах особливого значення набуває проблема забезпечення стабільності функціонування системи публічної влади, зокрема місцевого самоврядування, яке виступає фундаментальним елементом конституційного ладу, гарантією демократичної організації суспільства та інституційною формою реалізації прав людини на місцевому рівні.

Воєнний стан об'єктивно змінює механізм реалізації муніципального права, оскільки вимагає адаптації організаційних і функціональних складових його системи до умов підвищених безпекових загроз, мобілізації ресурсів територіальних громад, посилення координації між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Водночас зазначені процеси супроводжуються ризиками обмеження муніципальної автономії, трансформації демократичних процедур місцевого самоврядування, зміни суб'єктно-об'єктного складу муніципально-правових відносин, перегляду функціонального призначення місцевого самоврядування тощо.

Особливої актуальності набуває проблема визначення концептуальних засад реалізації муніципального права в умовах воєнного стану, що потребує переосмислення традиційних наукових підходів до розуміння місцевого самоврядування як інституту демократичної держави. Воєнний стан найбільш рельєфно розкриває динамічну природу муніципалізму та муніципального права, яке функціонує не лише як нормативна система регулювання локальних суспільних відносин, а й як інструмент реалізації прав людини та забезпечення життєздатності територіальних громад в умовах екзистенційних викликів та загроз державності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти розвитку муніципального права висвітлюються такими українськими вченими, як М. Баймуратов, В. Борденюк, О. Бориславська, І. Галіахметов, К. Головка (Можаровська), В. Грובה, В. Демиденко, І. Дробуш, Б. Калиновський, Н. Камінська, В. Кампо, М. Корнієнко, В. Кравченко, А. Крусян, П. Любченко, Н. Мішина, М. Орзіх, М. Пухтинський та ін.

Мета статті полягає в концептуалізації проблем реалізації муніципального права в умовах викликів сьогодення.

Основні результати дослідження. Одним із найбільш важливих етапів у процесі становлення та розвитку конституціоналізму, громадянського суспільства та демократичної правової державності в Україні є визнання місцевого самоврядування та, на цій основі, – формування муніципального права як самостійної галузі права України. Сьогодні муніципальне право – це галузь права, яка стрімко формується та динамічно розвивається. В основі її існування – об'єктивні підстави, які пов'язані насамперед з наявністю самостійного для муніципального права предмета правового регулювання як особливої сфери суспільних відносин, що виникають у процесі децентралізації влади на базі тієї системи самоорганізації населення, яка визнається за місцем проживання лю-

дини, у процесі організації та функціонування муніципальної влади та реалізації муніципальних прав людини [1, с. 6].

Є низка чинників методологічного та праксеологічного характеру, які зумовлюють трансформаційні процеси у сфері реалізації муніципального права в умовах воєнного стану. Насамперед варто звернути увагу на проблеми, які мають парадигмальне значення.

Так, з праксеологічної точки зору муніципальне право є важливим регулятором відносин у сфері реалізації муніципальних прав людини й організації та функціонування муніципальної влади. У цей час найбільш актуальним завданням муніципальної влади стає не тільки реалізація нею своїх функцій та повноважень, а й утворення та послідовна реалізація різноманітних організаційно-правових форм, способів, засобів, напрямів безпосередньої публічно-самоврядної діяльності, які б сприяли якомога більш повному включенню населення у процес вирішення місцевих проблем, стимулюванню інтересу й ініціативи до самоорганізації.

Традиційно муніципальне право базується на парадигмі демократичної децентралізації, яка передбачає автономність територіальних громад, субсидіарність у здійсненні публічної влади та участі населення у вирішенні питань місцевого значення. Своєю чергою запровадження воєнного стану формує передумови для виникнення нової управлінської парадигми, що характеризується посиленням централізованих механізмів державного управління та інтеграцією місцевого самоврядування в систему національної безпеки. У цьому контексті муніципальне право трансформується з інструменту правового забезпечення локальної демократії у складову антикризового публічного управління.

Парадигмальна суперечність у даному випадку проявляється у синергетичному співіснуванні двох моделей публічної влади: демократично-децентралізованої муніципальної влади територіальних громад і безпеково-центральної державної влади. Воєнний стан фактично формує гібридну модель муніципального права, у межах якої територіальні громади й органи місцевого самоврядування функціонують у нерозривній взаємодії з військовими адміністраціями та органами державної влади.

З наукової точки зору тут важливим є визначення критеріїв збереження функціональної самостійності та інституційної ідентичності місцевого самоврядування в умовах зміни парадигмальних засад публічної влади. Це передбачає розроблення теоретичних моделей, які забезпечують гармонізацію між централізацією та децентралізацією, баланс між ефективністю державного управління та гарантіями муніципальної автономії.

Особливо важливим у методологічному вимірі є розуміння муніципального права з вітальної точки зору або з позиції так званої вітальної політики у демократичній державі, спрямованої на розбудову інфраструктури і розширення спектра можливостей для людей та їхніх родин, їхнього комфортного життя у територіальних громадах, зокрема і насамперед дітей, жінок, людей похилого віку, студентів, іноземців, внутрішньо переміщених осіб та ін., що вказує на такі детермінанти та телеологічні орієнтири децентралізації, муніципалізму та локальної демократії, які мають життєвірне значення [1, с. 86].

Саме людиноорієнтоване муніципальне право [2], зміст і спрямованість діяльності суб'єктів якого визначають суб'єктивні муніципальні права людини, оптимально фіксує у собі як елементарні проблеми життєдіяльності людини – жителя села, селища або міста (індивідуальний вимір муніципального права) та територіальних громад (колективний вимір муніципального права), так і політичні, економічні, духовно-моральні цінності та соціальні досягнення людства в будь-якій галузі суспільного розвитку (глобалізаційний вимір муніципального права). Тож відносно невеликі територіальні розміри територіальних громад, локальність діяльності їх органів, здебільшого безпосередній характер взаємовідносин жителів між собою та з органами місцевого самоврядування, природний характер проблем життєдіяльності – усе це загалом зумовлює особливу муніципальну соціальність. Адже народження людини, її здоров'я, дорослішання, навчання, працевлаштування, шлюб та сім'я, старіння, смерть – у рамках цих життєвих циклів здебільшого зосереджується життєдіяльність місцевого співтовариства.

В основі зазначеної тенденції в муніципальному праві закладена філософська сентенція «людина є мірою всіх речей», що трансформується в парадигму управлінської та нормотворчої діяльності територіальних громад через послідовну реалізацію муніципальних прав людини [3]. Такий

феноменологічний підхід орієнтований на становлення, розвиток та реалізацію муніципального права через призму реального досвіду функціонування територіальних громад, діяльності органів місцевого самоврядування та практичних форм взаємодії населення з муніципальною владою в умовах повсякденності. Водночас умови воєнного стану суттєво трансформують політико-правову та соціально-економічну реальність муніципалізму. Органи місцевого самоврядування дедалі частіше змушені виконувати функції, що виходять за межі традиційної самоврядної компетенції, зокрема, забезпечувати гуманітарну підтримку населення, організовувати евакуаційні заходи, координувати діяльність волонтерських структур, брати участь у відновленні зруйнованої інфраструктури тощо.

З огляду на це феномен муніципального права в умовах війни проявляється як адаптивна та динамічна система нормативного регулювання відносин у сфері організації та здійснення муніципальної влади, а також реалізації та захисту муніципальних прав людини, що функціонує в умовах невизначеності, підвищених ризиків і постійної зміни управлінських пріоритетів. При цьому особливого значення набуває не лише формально-нормативний аспект муніципального права, а й його соціальна ефективність, здатність забезпечувати життєдіяльність територіальних громад та підтримувати соціальну згуртованість населення.

Такий феноменологічний аналіз дає змогу виявити та зрозуміти трансформацію ролі територіальної громади як пріоритетного суб'єкта муніципального права. В умовах війни територіальна громада виступає не лише первинним суб'єктом місцевого самоврядування та базовою адміністративно-територіальною одиницею, а й спільнотою соціально-економічної солідарності та ментальної згуртованості, що бере активну участь у забезпеченні безпеки та підтримці місцевого розвитку.

Тож вельми важливо звернути увагу на аксіологічний вимір муніципального права в умовах воєнного стану. З позиції аксіологічного підходу муніципальне право є системою цінностей, що відображають фундаментальні принципи демократичної державності, верховенства права та місцевої автономії. Воєнний стан створює складні умови для реалізації муніципальних цінностей, оскільки потребує тимчасового обмеження окремих демократичних процедур і розширення державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. У цьому контексті виникає проблема формування та збереження аксіоконцептосфери муніципалізму та муніципального права [4], яка охоплює автономію територіальних громад, демократичну участь жителів у здійсненні муніципальної влади, їх відповідальність за стан вирішення питань місцевого значення тощо.

Аксіологічний аналіз муніципального права дає змогу сформулювати концепцію «стійкості муніципальної демократії», яка передбачає здатність місцевого самоврядування зберігати та реалізовувати свої ціннісні орієнтири навіть в умовах надзвичайних правових режимів. Воєнний стан у цьому аспекті виступає випробуванням зрілості муніципального права та його інститутів, детектором рівня правової та муніципальної культури територіальних громад та суспільства загалом. Особливого значення набуває формування нових ціннісних орієнтирів муніципального розвитку, пов'язаних із безпекою, солідарністю, відповідальністю та відновленням територіальних громад після завершення воєнних дій.

Комплексне застосування зазначених методологічних підходів дає змогу розглядати реалізацію муніципального права в умовах воєнного стану як складний соціально-правовий процес, що поєднує функціонально-телеологічні й інституційні трансформації, практичні управлінські зміни та переосмислення ціннісних засад місцевого самоврядування.

Зазначені методологічні підходи створюють теоретичне підґрунтя для формування сучасної концепції муніципального права, здатної враховувати виклики воєнного часу та забезпечувати сталий розвиток місцевого самоврядування у післявоєнний період миробудівництва. Адже поняття миру дедалі частіше виходить за межі суто безпекового виміру. Мир розглядається не лише як відсутність війни, а й як стан суспільної справедливості, соціальної згуртованості та ефективного врядування, що ґрунтується на правах людини [5].

Водночас місцеве самоврядування – одна з ключових демократичних інституцій, що забезпечує реалізацію цих прав на рівні територіальної громади. Значною мірою такий правореалізаційний процес залежить від повсякденної роботи органів і посадових осіб місцевого самоврядування, забезпечення належних соціально-культурних, політичних, матеріальних, фінансових та інших умов розвитку територіальних громад. Реалізуючи свій потенціал у сфері прав людини, місцеве само-

врядування об'єктивно виступає інституційною та функціональною основою миру та сталого розвитку територіальних громад. Ба більше, мир – це визначальний фактор сталого розвитку, а сталий розвиток – умова сталого миру.

Місцеве самоврядування виконує миротворчі та миробудівні завдання та функції через низку напрямів, які сприяють, по-перше, соціальній згуртованості й зниженню рівня конфліктності у суспільстві; по-друге, запобіганню конфліктам, соціальній стабільності та зміцненню довіри між владою і громадою; по-третє, створенню умов для діалогу між владою та громадянами, на основі чого формує інституційну довіру, яка є запорукою стійкого миру та сприяє сталому розвитку громад та територій.

Отже, миротворчі та миробудівні функції місцевого самоврядування полягають у створенні умов для співіснування, довіри й солідарності в територіальній громаді, а також у запобіганні та врегулюванні локальних конфліктів через демократичні механізми. З огляду на це синергія права людини на мир та муніципального права проявляється у взаємодії низки взаємопов'язаних аспектів – ціннісного, нормативного, інституційного, соціального та безпекового тощо.

Отже, право людини на мир і муніципальне право не лише кореспондують, а й взаємно підсилюють одне одного. Самоврядні територіальні громади своєю щоденною діяльністю щодо вирішення питань місцевого життя, створюють практичний механізм для втілення миру на муніципальному рівні організації соціуму та демократичної державності, а мир своєю чергою закономірно є передумовою для повноцінного функціонування усіх інститутів місцевого самоврядування. Їхня синергія формує основу для демократичних перетворення, сталого розвитку, економічного зростання, екологічної рівноваги, соціальної згуртованості та демократичної безпеки суспільства.

Сучасні виклики, зумовлені російсько-українською війною, актуалізували питання формування нової парадигми муніципального права та пошуку ефективних моделей відновлення соціальної єдності, стабільності та безпеки на муніципальному рівні. В Україні саме територіальні громади як первинні суб'єкти муніципального права стали фундаментом збереження життєздатності держави, центрами опору, взаємодопомоги й відновлення. Російсько-українська війна стала свого роду каталізатором локальної ідентичності, сприяючи пробудженню муніципального патріотизму. Адже територіальні громади, які взяли на себе в перші дні війни оборонні, волонтерські та гуманітарні функції, стали символами абсолютно нової суб'єктності в системі координат «людина – територіальна громада – громадянське суспільство – держава – національна безпека».

У цьому контексті особливого значення набуває феномен муніципалізму як ідеології, системи цінностей і практики, що забезпечує сталий розвиток і миробудівництво знизу. Відомо, що миробудівництво – це одна з провідних сучасних концепцій з підтримання миру та безпеки в постконфліктний період, яка спрямована на зменшення ризику виникнення або поновлення насильницького конфлікту шляхом зміцнення внутрішньодержавного потенціалу та закладення основ для стійкого миру. Воно охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на усунення корінних причин, а також вирішення проблем, від яких залежить ефективне функціонування держави. Будучи багатогранною мультикомпонентною концепцією, на практиці миробудівництво передбачає широкий спектр заходів, які впроваджуються на різних рівнях у низці сфер [6, с. 40, 41].

На локальному рівні миробудівництво набуває конкретного змісту через діяльність територіальних громад, які не лише вирішують питання місцевого значення, а й забезпечують безпеку, соціальну підтримку, комунікацію та сталий розвиток. Це дає підстави для доктринального обґрунтування феномену муніципального миробудівництва, який полягає у здатності територіальних громад, органів і посадових осіб місцевого самоврядування активно сприяти відновленню миру, безпеки та соціальної злагоди на своїй території через інституційні, політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні, інформаційні та інші механізми, що ґрунтуються на принципах демократії участі, взаємної довіри та солідарності.

У праксеологічному аспекті йдеться насамперед про формування та здійснення муніципальної політики, у якій територіальні громади виступають активними учасниками миробудівного процесу, а не лише пасивними виконавцями державної волі. Його сутність полягає у створенні «архітектури миру знизу» – через територіальні громади, місцеве самоврядування, децентралізацію, субсидіарність, демократичну участь громадян, відновлення довіри та соціальних зв'язків, формування стійких локальних систем безпеки й розвитку тощо.

Феномен муніципального миробудівництва проявляється у низці ключових і системно взаємопов'язаних тенденцій: а) муніципалізація – лише сама територіальна громада здатна найкраще розуміти не лише свої власні проблеми місцевого життя (питання місцевого значення), а й потреби у сфері безпеки, відновлення, соціальної згуртованості; б) психологізація – територіальна громада виступає соціальним простором, здатним продукувати емоційну стійкість, долати чи мінімізувати конфлікти, поглинати шоки, соціалізуватися, адаптуватися до життєвих викликів, травм, стресу та відновлюватися після них тощо; в) деліберація: мир не нав'язується згори, а формується через публічний діалог, громадську участь, партисипативне бюджетування, процесуальну справедливість, спільну відповідальність мешканців, раціональну дискусію у муніципальному соціумі тощо; г) етизація та гуманізація: на муніципальному рівні формується особлива культура миру, довіри й співжиття, навіть у контексті війни; ґ) екологізація: муніципальний простір має стати майданчиком для переходу від патерналістського та технократичного управління територіальною громадою до її екосистемного й екогуманітарного бачення як живого соціоприродного організму, побудованого на принципах екологічної демократії та так званої зеленої субсидіарності, коли жителі сіл, селищ та міст самі визначають баланс між економічним розвитком і збереженням природи; д) цифровізація: муніципальний простір має стати фундаментом для формування «розумних громад» (smart communities) з елементами штучного інтелекту в управлінні на основі електронної демократії (e-democracy), локальних платформ участі, розвитку цифрових форм публічності та захисту цифрових прав громади тощо.

Феноменологія муніципального миробудівництва полягає у формуванні свого роду «цивільної інфраструктури миру», яка діє в умовах руйнувань і насильства, підтримуючи життя, солідарність і взаємну допомогу. Муніципалізм у цьому контексті є основою для створення стійких соціальних структур, які здатні не лише реагувати на кризи, а й запобігати їхньому виникненню.

У сучасних умовах муніципалізм розглядається не лише як інституційна форма реалізації місцевого самоврядування, а й як політико-правовий, соціально-економічний та духовно-культурний механізм, здатний об'єднувати громадян, формувати спільні цінності та створювати умови для миру й сталого розвитку територій. Його сутність полягає у визнанні територіальної громади первинним суб'єктом політичного, економічного соціального та культурного розвитку, основним носієм муніципальної (публічної самоврядної) влади, відповідальної за власне майбутнє.

Своєю чергою виклики та катастрофічні наслідки війни значною мірою детермінують виникнення та формування феномену мілітарного муніципалізму, нерозривно пов'язаного з визнанням прав територіальних громад, існуванням інституту місцевого самоврядування та діяльністю його органів. Саме у процесі реалізації ними своїх компетенційних повноважень і базових функцій в умовах екстраординарного стану державності, насамперед під час воєнного стану та війни, а також у ситуаціях природних чи техногенних катастроф – розкривається сутність цього явища [7].

Мілітарний муніципалізм і муніципальне миробудівництво – це не протилежні, а послідовні фази одного процесу – процесу формування зрілої, відповідальної територіальної громади. Попри абсолютну антонімічність таких терміно-понять, як «мир» і «війна», між категоріями «миробудівництво» і «мілітарність» існує синергетичний зв'язок.

Діалектика «миру» і «мілітарності» у муніципальному вимірі полягає у тому, що територіальні громади є не лише територіальним, а й соціально-політичним, економічним, духовно-культурним та екогуманітарним простором «зустрічі» війни і миру, свого роду фронтиром – пограниччям між цими протилежними станами існування соціуму та держави. Адже, з одного боку, територіальна громада має мобілізувати внутрішні людські, економічні, соціальні, територіальні, інформаційні, комунікаційні та інші ресурси для оборони, а з іншого – попри катастрофічні наслідки війни – залишатися гуманним середовищем, яке не руйнує, а навпаки, «зшиває» соціальну тканину громадянського суспільства.

Фактично у воєнних умовах мілітарний муніципалізм є передумовою муніципального миробудівництва, а після завершення війни – трансформується в нього. Отже, миробудівництво є продовженням мілітарного муніципалізму, але іншими засобами: шляхом переходу від оборонної мобілізації до поступової соціальної реконсолідації та реконструкції територіальних громад у стан мирного життя [6, с. 26–27].

Резюмуючи, доцільно сформулювати такі висновки щодо реалізації муніципального права в умовах екзистенційних викликів сьогодення:

1. Реалізація муніципального права в сучасних територіальних громадах набуває комплексного, багатовимірного характеру та виходить за межі традиційного нормативного регулювання. Вона охоплює забезпечення безпеки життєдіяльності населення, соціальну інтеграцію, підтримку стійкості територіальних громад, сталий місцевий розвиток, соціально-економічне та духовно-культурне відновлення, а також відтворення довіри як ключової умови функціонування муніципалізму.

2. В умовах реального функціонування громадянського суспільства та поглиблення децентралізаційних процесів муніципальне право постає не лише як сукупність норм і принципів, а як жива правова практика локальної демократії. Воно матеріалізується в щоденній діяльності територіальних громад, спрямованій на захист гідності людини, забезпечення свободи, безпеки та стійкості соціального співжиття. У поєднанні з цілями сталого розвитку реалізація муніципального права формує підґрунтя нової парадигми суспільного договору – договору про справедливість, сталий розвиток і відповідальну участь жителів – членів територіальних громад у вирішенні публічних справ.

3. Реалізація муніципального права та здійснення права на участь у місцевому самоврядуванні є взаємопов'язаними й взаємопосилювальними елементами демократичного правопорядку на глобальному, національному та локальному рівнях. Їх синергія створює правові та інституційні умови для соціальної згуртованості, гуманітарної безпеки та сталості локальних спільнот. Саме через інструменти участі, діалогу та громадянської відповідальності муніципальне право реалізується як «право в дії», адаптоване до кризових та воєнних умов.

4. За умов війни муніципальне право зазнає глибокої трансформації, що проявляється у зміні правосуб'єктності територіальних громад, розширенні їх фактичної компетенції та виникненні інноваційних форм міжмуніципальної й мережевої співпраці. Ефективність реалізації муніципально-правових норм у цих умовах безпосередньо залежить від здатності жителів до самоорганізації, мобілізації внутрішніх ресурсів і поєднання оперативних антикризових рішень із довгостроковим стратегічним плануванням, а також від налагодження ефективної координації з органами державної влади, військовими адміністраціями та інститутами громадянського суспільства.

5. Екзистенційні виклики війни зумовлюють формування на локальному рівні нової культури публічного врядування, що інтегрує демократичні процедури, практики солідарності та вимоги безпеки. У цьому контексті муніципальне право стає інструментом не лише правового регулювання відносин у сфері організації муніципальної влади, а й миробудівництва, оскільки саме в повсякденній діяльності територіальних громад формується стійкий мир як результат відповідальної участі, взаємної підтримки та орієнтації на захист людської гідності.

6. В умовах воєнного стану муніципалізм набуває значення ширшої світоглядної та правової парадигми, яка ґрунтується на ідеях спільної долі, колективної відповідальності та соціальної солідарності. Територіальні громади як первинні суб'єкти муніципального права трансформуються у ключові осередки стійкості держави, інституційні центри самоорганізації громадянського суспільства та локальні платформи забезпечення сталого розвитку.

7. Феномен муніципального миробудівництва виявляється у здатності територіальних громад забезпечувати умови мирного співжиття на базовому рівні повсякденного життя навіть за наявності воєнного конфлікту. Його органічний зв'язок із практиками так званого мілітарного муніципалізму полягає в тому, що воєнні виклики стимулюють появу нових форм солідарності, самоорганізації та соціальної відповідальності, які згодом стають правовими та інституційними ресурсами відновлення й розвитку.

8. Мілітарний муніципалізм у контексті реалізації муніципального права проявляється не лише у здатності територіальних громад витримати екстремальні умови війни та забезпечити базову життєздатність локального соціуму, але й у їх інституційній готовності трансформувати досвід спротиву й мобілізації у сталі гуманістичні практики післявоєнного розвитку. У сукупності ці процеси формують специфічну модель муніципальної демократії – таку, що поєднує функції захисту, відновлення та розвитку. Для України ця модель має екзистенційне значення, оскільки саме через реалізацію муніципального права територіальні громади постають носіями стійкості, довіри та перспективи демократичного майбутнього держави.

Список використаних джерел

1. Батанов О. В. Теорія муніципального права: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Батанов О. В. Людина в місцевому самоврядуванні: правове людинорозуміння як предметна основа сучасного муніципального права. *Правова держава*. Випуск 35. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2024. С. 256–268. DOI: <https://doi.org/10.33663/0869-2491-2024-35-362-374>
3. Бойченко І. І., Гуменюк В. В., Боярський В. О. Антропологізація та антропоцентризм в конституційно-му праві як основна тенденція розвитку та вдосконалення конституційно-правового статусу людини, особи та громадянина. *Соціальний Калейдоскоп*. 2021. № 2(5). С. 75–93. DOI: <https://doi.org/10.47567/bomivit.2-5.2021.06>
4. Батанов О. Аксіосфера муніципалізму як фундамент розвитку сучасного муніципального права. *Право України*. 2014. № 5. С. 97–105.
5. Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace: resolutions / adopted by the General Assembly. A/RES/53/243. 6 October 1999. United Nations Digital Library System. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/285677?v=pdf&ln=en>
6. Мельник С. О. Миробудівництво. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т.* / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін. Т. 3. М–Я. Київ: Академперіодика, 2019. С. 40–43.
7. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Мілітарний муніципалізм: доктринальна ідея чи об'єктивні потреба та необхідність. *Право України*. 2024. № 6. С. 38–60. DOI: <https://doi.org/10.33498/luuu-2024-06-038>
8. Батанов О. Діалектика «миру» та «війни» у муніципальному вимірі: про участь територіальних громад у реалізації права на мир. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: тези доповідей Одинадцятій щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 5 грудня 2025 р.)*. Київ: АПСВТ, 2025. С. 21–28.

References

1. Batanov O. V. Teoriia munitsypalnoho prava: monohrafiia. Kyiv: Yurinkom Inter, 2024. 412 s. (in Ukr.).
2. Batanov O. V. Liudyna v mistsevomu samovriaduvanni: pravove liudynorozuminnia yak predmetna osnova suchasnoho munitsypalnoho prava. *Pravova derzhava*. Vypusk 35. Kyiv: In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2024. S. 256–268 (in Ukr.).
3. Boichenko I. I., Humeniuk V. V., Boiarskyi V. O. Antropolohizatsiia ta antropotsentryzm v konstytutsiinomu pravi yak osnovna tendentsiia rozvytku ta vdoskonalennia konstytutsiino-pravovoho statusu liudyny, osoby ta hromadianyna. *Sotsialnyi Kaleidoskop*. 2021. № 2(5). S. 75–93 (in Ukr.).
4. Batanov O. Aksiosfera munitsypalizmu yak fundament rozvytku suchasnoho munitsypalnoho prava. *Pravo Ukrainy*. 2014. № 5. S. 97–105 (in Ukr.).
5. Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace: resolutions / adopted by the General Assembly. A/RES/53/243. 6 October 1999. United Nations Digital Library System. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/285677?v=pdf&ln=en>
6. Melnyk S. O. Myrobudivnytstvo. *Entsyklopediia mizhnarodnoho prava: U 3 t.* / redkol.: Yu. S. Shemshuchenko, V. N. Denysov (spivholovy) ta in. T. 3. M–Ia. Kyiv: Akademperiodyka, 2019. S. 40–43 (in Ukr.).
7. Baimuratov M. O., Kofman B. Ya. Militarnyi munitsypalizm: doktrynalna ideia chy obiektyvni potreba ta neobkhidnist. *Pravo Ukrainy*. 2024. № 6. S. 38–60 (in Ukr.).
8. Batanov O. Dialektyka «myru» ta «viiny» u munitsypalnomu vymiri: pro uchast terytorialnykh hromad u realizatsii prava na myr. *Munitsypalna reforma v konteksti yevrointehratsii Ukrainy: pozytsiia vlady, naukovtsiv, profspilok ta hromadskosti: Tezy dopovidei Odynadtsiatoi shchorichnoi vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 5 hrudnia 2025 r.)*. Kyiv: APSVT, 2025. S. 21–28 (in Ukr.).

Батанов О. В. Концептуальні проблеми реалізації муніципального права в контексті сучасних трансформацій

У процесі становлення та модернізації місцевого самоврядування особливе значення має дослідження ролі, сутності, змісту, основних напрямів і форм регулювального впливу муніципального права на суспільні відносини у сфері організації й функціонування муніципальної влади та захисту муніципальних прав людини.

У статті аналізуються чинники методологічного та праксеологічного характеру, які зумовлюють трансформаційні процеси у реалізації муніципального права в умовах воєнного стану. Звертається увага на тенденції розвитку муніципального права в умовах викликів російсько-української війни. Поручуються дискусійні питання реалізації права на мир у контексті розвитку муніципалізму та муніципального права. Розкрито зміст поняття «муніципальне миробудівництво» та наведені його ознаки. У цьому аспекті досліджено основні фактори, які детермінують процеси реалізації права на мир у територіальних громадах. Показаний ді-

лектичний взаємозв'язок між процесами становлення муніципалізму в сучасній Україні та станом реалізації права на мир з точки зору формування правосуб'єктності територіальної громади.

У контексті проблем реалізації муніципального права в умовах викликів сьогодення розкривається синергетичний зв'язок між такими феноменами, як «муніципальне миробудівництво» і «мілітарний муніципалізм». Доводиться, що важливість вивчення проблем участі територіальних громад у реалізації права на мир визначається потребами розвитку місцевого самоврядування загалом, а також необхідністю розробки методологічних підходів до ціннісного розуміння сучасного муніципалізму та миробудівництва.

Ключові слова: муніципальне право, місцеве самоврядування, децентралізація, муніципальна влада, муніципальні права людини, права людини, право на мир, територіальна громада, муніципалізм, муніципальне миробудівництво, мілітарний муніципалізм.

Batanov O. V. Conceptual problems of municipal law implementation in the context of contemporary transformations

In the process of establishing and modernising local self-government, it is particularly important to study the role, essence, content, main directions and forms of the regulatory influence of municipal law on social relations in the sphere of organisation and functioning of municipal authorities and protection of municipal human rights.

The article analyses methodological and praxeological factors that determine the transformation processes in the implementation of municipal law under martial law. In this context, attention is drawn to trends in the development of municipal law in the context of the challenges posed by the Russian-Ukrainian war. First of all, controversial issues of the implementation of the right to peace in the context of the development of municipalism and municipal law are raised. The content of the concept of «municipal peacebuilding» and its characteristics are revealed. In this regard, the main factors determining the processes of implementing the right to peace in territorial hromadas are examined. The dialectical relationship between the processes of municipalism formation in modern Ukraine and the state of implementation of the right to peace from the point of view of the formation of the legal personality of the territorial hromadas is demonstrated.

In the context of the challenges of implementing municipal law in today's environment, the synergistic relationship between phenomena such as «municipal peacebuilding» and «military municipalism» is revealed. It is argued that the importance of studying the problems of territorial hromadas participation in the implementation of the right to peace is determined by the needs of local self-government development in general, as well as by the need to develop methodological approaches to a value-based understanding of contemporary municipalism and peacebuilding.

It is argued that the implementation of municipal law in modern territorial hromadas is becoming complex and multidimensional, going beyond traditional regulatory frameworks. It encompasses ensuring the safety of the population, social integration, supporting the sustainability of territorial hromadas, sustainable local development, socio-economic and spiritual-cultural renewal, as well as restoring trust as a key condition for the functioning of municipalism.

In the context of the real functioning of civil society and the deepening of decentralisation processes, municipal law emerges not only as a set of norms and principles, but as a living legal practice of local democracy. It materialises in the daily activities of territorial hromadas aimed at protecting human dignity and ensuring freedom, security and the sustainability of social coexistence.

Keywords: municipal law, local self-government, decentralisation, municipal authority, municipal human rights, human rights, right to peace, territorial hromadas, municipalism, municipal peacebuilding, military municipalism.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-160-167

Дата першого надходження рукопису до видання: 02.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026